

Και να που η ιστορία επαναλαμβάνεται

Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση

Του Σωτήρη Βλάχου

Τις τελευταίες μέρες του Σεπτέμβρη του 2008 η Αμερικάνικη κυβέρνηση επέμβηκε στην οικονομία με τρόπο που οι σταυροφόροι του οικονομικού εκσυγχρονισμού είχαν ξεγράψει σαν ιστορικά απηρχαιωμένο.

Εκείνες τις μέρες παρακολουθήσαμε στην πράξη την αποψίλωση όλου του θεωρητικού οικοδομήματος του λιγότερου κράτους, της ικανότητας της αγοράς για αυτορύθμιση μέσα από τους μηχανισμούς της, πάνω στο οποίο στήθηκε η μεγαλύτερη επίθεση ενάντια σε

κάθε έννοια προστασίας των μισθών και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Μια αποψίλωση που θα παρακολουθήσουμε ξανά και ξανά όλες τις άλλες μέρες της νέας ιστορικής περιόδου που εισέρχεται η ανθρωπότητα.

Αυτή η δραματική αλλαγή στην οικονομική προσέγγιση των σταυροφόρων αντανakλά τα ανάλογα δραματικά γεγονότα που εξελίσσονται στην αμερικάνικη οικονομία, και που παίρνουν πίσω το ρολόι της ιστορίας στην μεγάλη κρίση του 1929-33, την μεγαλύτερη στην καπιταλιστική ιστορία. Μια κρίση που σύμφωνα με την θεωρία του οικονομικού εκσυγχρονισμού δεν μπορούσε να επαναληφθεί. Τα ιδιωτικά κεφάλαια και η ελεύθερη αγορά, μακριά από κρατικές παρεμβάσεις και το βάρος των κοινωνικών παραχών, μπορούσαν απρόσκοπτα να διασφαλίσουν συνεχή ανάπτυξη.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Όλα διαψεύδονται με τον ποιο σαφή και αποφασιστικό τρόπο. Τεράστιοι οργανισμοί που διαχειρίζονταν κεφάλαια πολλές φορές μεγαλύτερα από τα εθνικό εισόδημα της πλειοψηφείας των χωρών του πλανήτη, κατέρρευσαν ή διασώθηκαν από κατάρρευση την τελευταία στιγμή με παρέμβαση και εξαγορά από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα. Η «καταραμένη» κρατική μηχανή κάνει ξανά την εμφάνιση της στην σκηνή για να διασώσει την καπιταλιστική αγορά.

Οι *Fannie Mae* και *Freddie Mac* που αποτελούν δυο χρηματοπιστηριακούς Τιτάνες όπως τους ονόμασαν, τις μεγαλύτερες «τράπεζες» που εξειδικεύονταν σε οικιστικά δάνεια και έλεγχαν ένα κεφάλαιο τρισεκατομμυ-

ρίων δολαρίων, διασώθηκαν την τελευταία στιγμή μέσα από παρέμβαση της κρατικής μηχανής (της Ομοσπονδιακής Τράπεζας) στους μηχανισμούς της αγοράς.

Ακολούθησαν η κατάρρευση της Lehman Brothers και η διάσωση άλλων μεταξύ των οποίων η A.I.G. η μεγαλύτερη ασφαλιστική εταιρεία της Αμερικής, κάτι που σήμανε συναγερμό στα κυβερνητικά επιτελεία. Η κυβέρνηση Μπους προχώρησε στην εσπευσμένη κατάθεση νομοσχεδίου που να δίνει την δυνατότητα παρέμβασης της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης με ποσό που να φτάνει μέχρι και τα 700 δις δολάρια για διάσωση ιδιωτικών χρηματιστικών οργανισμών. Ταυτόχρονα, ολόκληρο το πολιτικό οικοδόμημα αναγκάστηκε, μπροστά στον σοκαρισμένο Αμερικάνικο λαό, να υποσχεθεί επαναθέσπιση μηχανισμών ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που είχαν αποδεδειχθεί ουσιαστικά από κάθε υποχρέωση απέναντι στο κοινωνικό σύνολο:

«Ηγέτες του Κογκρέσου υποσχέθηκαν τις μεγαλύτερες αλλαγές στους κυβερνητικούς κανονισμούς των χρηματιστικών επιχειρήσεων από την δεκαετία του 1930...»¹

Χωρίς φυσικά κάποιος να έχει ψευδαισθήσεις για του που μπορούν αυτοί οι κύριοι να οδηγήσουν τα πράγματα, είναι αναγκασμένοι παρόλα αυτά, κάτω από το βάρος της κατάρρευσης, να εφαρμόσουν κατά το δυνατόν ασφαλιστικές δικλίδες και να δείξουν ότι κάτι γίνεται. Εκ μέρους του Κογκρέσου ο πρόεδρος της Επιτροπής Τραπεζών, Μπάρνεϋ Φρανκ, υποσχέθηκε την επανεξέταση των Ομοσπονδιακών κανονισμών «για

---

¹ Administration rushes to begin financial rescue, Associated Press, 3.10.2008

όλη την χρηματοπιστωτική βιομηχανία», και ο ρεπουπλικάνος ηγέτης στην βουλή Τζων Μπένερ δήλωσε ότι

«Ξέρουμε ότι αν δεν κάνουμε κάτι, αυτή η κρίση θα χειροτερέψει και θα μας βάλει σε ύφεση παρόμοια της οποίας οι περισσότεροι από εμάς δεν έχουν δει ξανά.»²

Μετά που για τρεις σχεδόν συνεχόμενες δεκαετίες στήριξαν με κάθε μέσο μια πολιτική που λιγότευε συνεχώς το κράτος, απορύθμισε τις αγορές και επέτρεψε στο χρηματιστικό κεφάλαιο, να κερδίζει παίζοντας με τον πιο ασύδοτο τρόπο το μέλλον και τις τύχες των ανθρώπων, όπως τόσο ανάγλυφα φαίνεται αυτές τις μέρες, βάζουν τελικά ξανά τα πάντα υπό εξέταση: Από τα δεκάδες δις που ήδη απορρόφησε η διάσωση του «εκσυγχρονισμένου» ασφαλιστικού γίγαντα A.I.G., το «μυστήριο» της κατάρρευσης της *Lehman Brothers* αλλά και την επαναρύθμιση των *Hedge Funds* με ενεργοποίηση κανονισμών που μέσα στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού είχαν θεωρηθεί αντιπαραγωγικοί αλλά και αντιδημοκρατικοί (παραβίαζαν το δημοκρατικό δικαίωμα των καπιταλιστών να μην λογοδοτούν σε κανένα).

Έρχονται ταυτόχρονα να ζητήσουν συγνώμη δια στόματος Paulson (του Αμερικανού υπουργού οικονομικών). Ένα συγνώμη που υπολογίζουν να τους επιτρέψει πιο εύκολα να ξεκινήσουν εκστρατεία διάσωσης χρηματιστικών οργανισμών που καταρρέουν σαν χάρτινοι πύργοι, χρησιμοποιώντας λεφτά των φορολογουμένων. Και αυτό συμβαίνει μετά που οι ίδιοι διέλυσαν κάθε έννοια κοινωνικής πρόνοιας τις τελευταίες δυο τρεις δεκαετίες, ξεχαρβάλωσαν την κρατική μηχανή με τρόπο που δεν έχει γίνει

---

² «Will bailout work? World holds its breath, 10/10/08, ιστοσελίδα MSNBC NEWS

προηγούμενως, στο όνομα της προστασίας των λεφτών των φορολογουμένων, τα οποία δεν έπρεπε, θρηνούσαν, να σπαταλούνε σε κρατικές επιχειρήσεις που «εξ ορισμού» είναι μη παραγωγικές.

Τώρα θέλουν να χρησιμοποιήσουν τα λεφτά των φορολογουμένων για να διασώσουν καταχρεωμένες καπιταλιστικές επιχειρήσεις, χωρίς να εξηγούν πόσα δις κατέληξαν στις τσέπες μεγαλομετόχων και διευθυντών. Θέλουν να χρησιμοποιήσουν τα λεφτά των φορολογουμένων χωρίς να μπαίνει καν σαν θέμα συζήτησης πόσο υπόλογοι είναι όλοι αυτοί, πόσο υποχρεούνται να επιστρέψουν πίσω μέρος έστω αυτών των αμύθητων ποσών, πόσο, τέλος ευθύνεται η ίδια η αγορά και η ατομική ιδιοκτησία για την κατάντια αυτών των κολοσσών.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΔΕΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΕ ΤΟ 2008

Και όμως, από αμέτρητους χώρους, από τους κόλπους της ακαδημαϊκής κοινότητας σε μια σειρά χώρες, των δημοσιογράφων, των επιχειρηματιών, μέχρι και της Παγκόσμιας Τράπεζας (Ο βραβευμένος με Νόμπελ οικονομικών το 2001, Τζόζεφ Στίγκλιτς) έβγαινε εδώ και χρόνια κραυγή απόγνωσης μπροστά στο σκηνικό που στηγόταν. Ειδικά μετά την κρίση του 1997-98 που απείλησε να πάρει παγκόσμιες διαστάσεις, και την κυριολεκτική κατάρρευση των οικονομιών μιας σειράς χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας, ακαδημαϊκοί και αναλυτές ανέδειξαν τα φοβερά αδιέξοδα του παγκόσμιου *laissez-faire* και προειδοποίησαν για αυτό που φαίνεται να εξελίσσεται σήμερα.

«Υπάρχει αυξανόμενη αγωνία ότι η διεθνής τάξη αποσυντίθεται διότι η παγκόσμια οικονομία βρι-

σκειται στα πρόθυρα κρίσης της οποίας το είδος και τα συμπτώματα είναι διαφορετικά από τους οικονομικούς κύκλους με τους οποίους είμαστε ποιο εξοικειωμένοι»³

Ο Τζων Γκρέυ, καθηγητής του *London School of Economics*, που δεν έχει καμιά συμπάθεια με τον μαρξισμό τον οποίο ταυτίζει με την Σοβιετική Ένωση, σε πρόλογο του βιβλίου του *False Dawn* (Απατηλη Αυγή, 1998), της έκδοσης του 2002, αναφέρει μεταξύ άλλων

«Το σημερινό καθεστώς του παγκόσμιου *laissez-fair* θα είναι ακόμα πιο μικρής διάρκειας από ότι η *belle époque* του 1870-1914 που κατέληξε στα χαρακώματα του Μεγάλου Πολέμου»⁴

Ταυτόχρονα, αδειάζει όλα τα περι οικονομικών επιτευγμάτων της ελεύθερης αγοράς με τρόπο που επιβεβαιώνεται απόλυτα από τις πρόσφατες εξελίξεις:

«Στην πραγματικότητα, το «Νέο Μοντέλο» της δεκαετίας του 1990, ήταν το αποτέλεσμα μιας πιστωτικής φούσκας (εύκολης χρηματοδότησης) που δημιουργήθηκε από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα, εισροής ξένου κεφαλαίου και μιας συστηματικής παρουσίασης της παραγωγικότητας και των κερδών με διογκωμένο τρόπο. Με την κατάρρευση της Ενρον, μιας εταιρείας παροχής ενέργειας που μετέτρεψε τον εαυτό της σε *super-leveraged hedge fund* που κερδοσκοπούσε στα χρηματοοικονομικά παράγωγα, η εποχή του νέου

³ Edward LiPuma and Benjamin Lee, "Financial Derivatives and the Globalization of Risk, σελ. 4

⁴ John Gray, "FALSE DAWN", σελ. XI

μουτέλου έχει τελειώσει. Σύντομα θα είναι μακρινή ανάμνηση».

Με την πίστη των ιθυνόντων σήμερα για τις αυτορρυθμιζόμενες δυνατότητες του οικονομικού τους συστήματος να έχει φτάσει στο ναδίρ, όχι λιγότερες από πέντε ακροάσεις είχαν ήδη προγραμματιστεί μεταξύ 6 και 23 Οκτωβρίου για εξέταση μηχανισμών και κανονισμών με στόχο τον έλεγχο όλων αυτών των δυνάμεων, ανθρώπων και μη, που ενώ είχαν μετατραπεί στα ιερά τέρατα της αμερικανικής κουλτούρας, βίασαν την οικονομία με τρόπο που καταγράφεται πια σαν μοναδικός στην ιστορία:

«Κεντρικές τράπεζες σε όλο του κόσμο κινούνται για περειαίρω μείωση των επιτοκίων καθώς προσπαθούν να περιορίσουν τις ζημιές από το κλατάρισμα της μεγαλύτερης πιστωτικής φούσκας στην ιστορία»⁵

Το σώμα (panel) του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου που καθορίζει πολιτική δήλωσε ότι η κρίση είναι τόσο βαθειά που θα χρειαστεί αποφασιστική και τολμηρή πολιτική, ενώ ο ίδιος ο αρχηγός του Δ.Ν.Τ. προειδοποίησε για παγκόσμια χρηματοπιστωτική κατάρρευση (meltdown)⁶

ΕΚΤΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

Μέσα στον ξέφρενο όμως ρυθμό που έχουν πάρει οι εξελίξεις δεν είναι καθόλου σίγουρο ποιος μπορεί να προλάβει τι. Την ίδια στιγμή που κυβέρνηση και νομοθέτες, όσοι από όλους φυσικά δεν είναι αρκετά ζαλισμένοι από τα γεγονότα, κινούνται σε διάφορα

⁵ Central Banks slashing rates as investors flee, Washintonpost.com, 28.10.2008

⁶ I.M.F. chief warns of global financial meltdown, MSNBC NEWS, 11.10.2008

επίπεδα προσπαθώντας να δημιουργήσουν την αίσθηση ότι κάτι γίνεται, φτάνουν συνεχώς πληροφορίες ότι η κρίση παρασέρνει συνεχώς και νέα θύματα στον κυκλώνα που βρίσκεται σε εξέλιξη. Με το τέλος του Οκτώβρη του 2008 και παρόλο τον διεθνή συντονισμό της προσπάθειας, δεν φαινόταν με τίποτα να μπορούσε να χαλιναγωγηθεί:

«Κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο έχουν ήδη εγκρίνει μαζικές διασώσεις (bailouts) και πακέτα αναζωογόνησης για να σταματήσουν την χρηματοπιστωτική κατάρρευση. Οι χώροι (της οικονομίας) όμως με προβλήματα στις ΗΠΑ και στο εξωτερικό πολλαπλασιάζονται. Χθες υπήρχαν αυξανόμενα σημάδια ότι το υπουργείο οικονομικών των ΗΠΑ ήταν κοντά στο να επεκτείνει το πρόγραμμα διάσωσης των 700 δις δολαρίων για να καλύψει την ασθενούσα αυτοκινητοβιομηχανία»⁷

Τα 700 δις δολάρια που η κυβέρνηση Bush είχε εξασφαλίσει από βουλή και γερουσία μετά την αποτυχημένη πρώτη προσπάθεια για διάσωση του τραπεζικού της συστήματος, και που ήδη παρουσιάζονται να είναι ανεπαρκέστατα, θα διατίθεντο, βάση του αρχικού πλάνου, για να αγοραστούν τα λεγόμενα securities («ομόλογα») των οργανισμών που καταρρέουν. Ομόλογα των οποίων η αξία είναι συνδεδεμένη με τις τιμές των ακινήτων, ομόλογα τα οποία κανένας άλλος δεν θέλει να αγοράσει και όσοι τα έχουν αγωνίζονται για να τα ξεφορτωθούν και τα οποία η ίδια η κυβέρνηση αποκαλεί «προβληματικά περιουσιακά στοιχεία» (troubled assets).

Στην πραγματικότητα η τιμή αυτών των «περιουσιακών στοιχείων» είναι δραματικά μειωμένη και στα

---

⁷ Central Banks slashing rates as investors flee, Washintonpost.com, 28.10.2008

σίγουρα ακαθόριστη, αφού η κατρακύλα στις τιμές ακινήτων και η αύξηση των ανθρώπων που δεν μπορούν να πληρώσουν τις δόσεις τους συνεχίζεται.

«Χωρίς την ύπαρξη (πια) αγοράς για securities δεμένα με τις υποθήκες, δεν υπάρχει τρόπος να γνωρίζει κάποιος την πραγματική αξία τρισεκατομμυρίων περιουσιακών στοιχείων (securities) που έχουν ανοίξει μια μεγάλη τρύπα στα βιβλία του τραπεζικού συστήματος.»⁸

Κανένας δεν τολμά έστω να προβλέψει μέχρι πότε θα συνεχιστεί αυτή η κατάσταση. Όλος ο «προγραμματισμός» της κυβέρνησης Μπους βασιζόταν στην αγορά αυτών των ομολόγων σε τιμή που μέχρι και το τέλος του Οκτώβρη ακόμα κανένας δεν ήξερε, και την κράτηση τους μέχρι η κατάσταση να «ηρεμήσει» με την ελπίδα να πουληθούν σε ικανοποιητική τιμή, χωρίς πάλι κανένας να μπορεί να πει τι είναι αυτό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ικανοποιητική τιμή.

Η κατάσταση είναι πολύ κρίσιμη. Ακόμα και ο Λευκός Οίκος αναγκάστηκε να διευκρινίσει ότι τα 700δισ δεν διατίθενται για να οδηγήσουν σε ανάπτυξη αλλά για αποσοβήσουν κατά το δυνατό ακόμα μεγαλύτερη κρίση:

«Κανένας δεν πρέπει να κάνει υπερβολικές υποσχέσεις για το τι μπορεί να προσφέρει αυτό το νομοσχέδιο (των 700 δισ)»

τόνισε ο εκπρόσωπος του Λευκού Οίκου Τόνυ Φράττο, την Παρασκευή 3 Οκτωβρίου.

«Δεν διατίθεται για να δώσει ώθηση στην οικονομία – είναι για να αποφευχθεί η κρίση»

⁸ Fear trumps government efforts to solve crisis, MSNBC NEWS, 10.10.2008

Ο *Dow Jones*, που αποτελεί δείκτη της αξίας των μετοχών στον βιομηχανικό τομέα, έχασε την Δευτέρα 29 του Σεπτεμβρίου 778 μονάδες, την μεγαλύτερη καταγεγραμμένη πτώση σε μια μέρα, την εβδομάδα 6 με 10 Οκτώβρη κατέγραψε την μεγαλύτερη εβδομαδιαία πτώση στην ιστορία του μεγέθους 18.2%, χειρότερη από την εβδομάδα πριν από 75 χρόνια, την εβδομάδα που έληξε στις 22 του Ιούλη του 1933. Σε οκτώ διαδοχικές συνεδριάσεις έχασε 2400 μονάδες ή 22.1%, και πάλι ρεκόρ στην ιστορία του, όπως ρεκόρ αποτελεί και η πτώση κατά 40.3% από την κορυφή που καταγράφηκε στις 9.10.2007.⁹

ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΠΑΝΙΚΟΥ

Όλα αυτά τα ρεκόρ άλλαξαν και τις εμφάνσεις του Σχεδίου του Πόλσον για διάθεση 700δισ για εξαγορά κακών ομολόγων συνδεδεμένων με τα υποθηκευτικά δάνεια, που περνούν σε δεύτερη μοίρα. Στα μέσα του Οκτώβρη, λίγες μόνο μέρες μετά την έγκριση του νομοσχεδίου των 700δισ, σε σχέδιο προτεραιότητας μετατρέπονταν η αγορά μετοχών (ιδιοκτησίας) στις εννέα μεγαλύτερες Αμερικανικές τράπεζες που θα ξεκινούσε άμεσα, με την διάθεση 250 δισ.

Η πορεία του *Dow Jones* εξανέμισε τα χρονικά περιθώρια που εύχονταν να είχαν κάνοντάς τους να αλλάξουν πλεύση απότομα, όπως απότομα άλλαξαν την προσέγγισή τους για τις δυνατότητες της αγοράς και των μηχανισμών της. Απόψεις που κράτησαν για περίπου 30 χρόνια, μέχρι και τρεις εβδομάδες πριν την κατάρρευση της 29ης Σεπτεμβρίου, όταν ο Πόλσον εναντιώθηκε σε παραινήσεις για κρατική παρέμβαση

---

⁹ Bush, Paulson reverse course in bailout plan, ιστοσελίδα MSNBC NEWS, 14.10.2008

στην κρίση λέγοντας ότι προτιμούσε τους “μηχανισμούς της αγοράς”.¹⁰

Είναι πολύ δύσκολο να πεισθεί οποιοσδήποτε ότι πραγματικά ξέρουν τι συμβαίνει ή πια πορεία πρέπει να ακολουθήσουν. Τίποτα δεν φαίνεται να τους βγαίνει. Ξεκίνησαν με τη μείωση του επιτοκίου από το 5.25% πριν ένα χρόνο, στο 1.0% στα τέλη του Οκτώβρη του 2008. Συνέχισαν με τις επιστροφές φόρου μετά από σχετικό νομοσχέδιο που ενεργοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2008, δια μέσου επιταγών αξίας από 600 μέχρι 1200 δολάρια, που συμποσούνταν στα 168 δις, μετά με τα 700 δις, και παρόλα αυτά η θύελλα που ξεκίνησε δεν φαίνεται να χαλιναγωγείται. Μέχρι τουλάχιστον και το τέλος του Οκτώβρη όλοι οι Δείκτες, σε όλη την υφήλιο είχαν πτωτική πορεία.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες αναγκάζονται να θίγουν ζητήματα που αφορούν τα «ιερά και τα όσια» της καπιταλιστικής οικονομίας, όπως το μέγεθος των μισθών των ανωτάτων στελεχών των χρηματιστικών κολοσσών. Μέγεθος που από όποια σκοπιά και να ήθελε κάποιος να το αντικρύσει, αποτελεί πρόκληση τεραστίων διαστάσεων για τους κατοίκους ολόκληρου του πλανήτη, μέγεθος που θυμίζει κοινωνίες εκλεκτών του Θεού από την μια και απόκληρων από την άλλη.

Οι διευθυντές των μεγάλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών στην Αμερική είναι άνδρες των δισεκατομμυρίων (προσέξτε, όχι εκατομμυρίων αλλά δις), με ένα από αυτούς τον Τζων Πώλσον, της *Paulson & Co*, να κερδίζει 3.7 δις δολάρια το 2007¹¹. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του MSNBC ο κ. Πώλσον κερδίζει σε

¹⁰ Το ίδιο

¹¹ MSNBC NEWS, Απρίλης 16,2008, τελευταία ενημέρωση 5.49μμ

μια ώρα 30 φορές περισσότερα από ότι η μέση αμερικάνικη οικογένεια σε ένα χρόνο.

Τώρα δηλώνουν με κάθε σοβαρότητα ότι το Κογκρέσο πρέπει να βάλει μηχανισμούς ελέγχου των μισθών αυτών των ανθρώπων για όσες τουλάχιστον από τις εταιρείες θα πάρουν κρατική βοήθεια, καθώς επίσης και περιορισμούς στα επιπλέον λεφτά που ξοδεύονται για την ψυχαγωγία τους, που σπάνια είναι λιγότερα από κάποιες εκατοντάδες χιλιάδες δολάρια σε εκδρομές για κυνήγι, σάουνα, σπα και παρόμοια.

«Πρώτα ήταν τα 440,000 δολάρια που η American Insurance Group (A.I.G στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως) ξόδεψε ψυχαγωγώντας ανώτατα στελέχη της μετά που πήρε 85 δις διάσωσης από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα, τώρα είναι τα 86,000 δολάρια για κυνηγετική εξόρμηση στην Αγγλία...»¹²

με το γκολφ φυσικά να μην μένει εκτός προγράμματος. Και όλα αυτά όταν

«Το κόστος διάσωσης της μεγαλύτερης ασφαλιστικής της χώρας συνεχίζει να μεγαλώνει. Ανώτεροι Διευθυντές στον προβληματικό ασφαλιστικό γίγαντα American International Group, προειδοποίησαν την Ομοσπονδιακή Τράπεζα χθες ότι η εταιρεία θα χρειαστεί πιθανότατα περισσότερα λεφτά των φορολογουμένων από τα 123 δις σε δάνεια διάσωσης που παρείχε η κυβέρνηση... πέντε εβδομάδες μετά που η κυβέρνηση έβαλε μπροστά πρόγραμμα διάσωσης χωρίς προηγούμενο για να διασώσει την ιδιωτική επιχείρηση από

---

¹² A.I.G. spent thousands on execs hunting trip, MSNBC NEWS, 16.10.2008

την χρεοκοπία, η A.I.G. έχει μέχρι τώρα κάψει 90.3 δις από την πίστωση της κυβέρνησης»¹³

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι ΗΠΑ είναι το πολιτικό και οικονομικό κέντρο του καπιταλιστικού κόσμου. Όταν την Δευτέρα 29 του Σεπτεμβρίου καταψηφίστηκε στο Κογκρέσο η πρόταση της κυβέρνησης Μπους, ξεκίνησε η κατρακύλα του *Dow Jones* που με ένα μαγικό θ' έλεγε κανείς τρόπο άρχισε να παρασέρνει μαζί του καταστάσεις σε όλη την υφήλιο. Στην Βραζιλία την ίδια μέρα οι μετοχές στα χρηματιστήρια βρέθηκαν κάτω κατά 10% και στην Ασία από 3 μέχρι 6%. Στην Ευρώπη ξεκίνησε πανικός που έκανε ακόμα και το παλικάρι της Γαλλίας, τον Νικόλα Σαρκοζί, να καλέσει την επόμενη μέρα, Τρίτη, 30.9.2008, σύσκεψη ανωτάτων τραπεζικών στελεχών μαζί με τους ανώτατους συμβούλους του και τον Διοικητή της Τράπεζας της Γαλλίας, ενώ την προηγούμενη είχε δηλώσει ότι

«Οι Γαλλικές Τράπεζες φαίνονται ικανές να αντεπεξέλθουν της απειλής»¹⁴

Αλλάζοντας ο Σαρκοζί εντελώς, από την μια μέρα στην άλλη, αυτά που έλεγε, απλά αντανakλούσε την φοβερή διάστασή του με την πραγματικότητα που δεν ήταν άλλη από το ότι στην Ευρώπη η τραπεζική κρίση «*δύσκολα μπορεί να επεκταθεί – είναι παντού*». Αυτά δήλωσε ο Βίλχεμ Μπούιτερ¹⁵, καθηγητής του *London School of Economics* και πρώην μέλος της επιτροπής νομισματικής πολιτικής της Τράπεζας της Αγγλίας.

¹³ Bail out expanding to Insurers, MSNBC NEWS, 24.10.2008

¹⁴ “The turmoil that begun on Wall Street now spans the globe”, washingtonpost.com, 30.9.2008

¹⁵ MSNBC NEWS, Απρίλης 16,2008, τελευταία ενημέρωση 5.49μμ

Και στην υπόλοιπη Ευρώπη τα ίδια. Εξαγορές τραπεζών στην Αγγλία και στην Γερμανία της δεύτερης μεγαλύτερης εμπορικής τράπεζας, της *Hypo Real Estate Holding A.G.* – μόλις τέσσερεις μέρες μετά που ο υπουργός οικονομικών Πήαρ Στάινμπρουκ, είχε πει ότι το τραπεζικό σύστημα της χώρας ήταν εξαιρετικά σταθερό και ότι

«Περισσότερο από όλα η χρηματοπιστωτική αγορά είναι ένα Αμερικανικό πρόβλημα»¹⁶

Και η αποψίλωση του εκσυγχρονισμού, της ελεύθερης αγοράς, στην θεωρία αλλά και στην πράξη παίρνει νέα δυναμική. Εκεί που κρατική παρέμβαση στο έργο των μηχανισμών της αγοράς ακόμα και σε εθνικό επίπεδο θεωρείτο ιεροσυλία, ξεκινά τώρα σταυροφορία διεθνούς συντονισμού της δράσης των κρατών για να σουλουπώσουν το χάος που επικρατεί.

«Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα και οι άλλες βασικές κεντρικές τράπεζες του κόσμου ένωσαν τις δυνάμεις τους για να μειώσουν τα επιτόκια, η πρώτη συντονισμένη δράση του είδους στην ιστορία της Ομοσπονδιακής Τράπεζας»¹⁷

«Σημαντικές Κεντρικές τράπεζες σε όλο του κόσμο μείωσαν τα επιτόκια αυτή την εβδομάδα μετά που συνεχιζόμενα προβλήματα στις χρηματαγορές δημιούργησαν ανησυχία ότι από τις τράπεζες θα λείψει το ρευστό»¹⁸

Μετά τα γεγονότα της 29^{ης} Σεπτεμβρίου και την βουτιά των Δεικτών σε Ασία και Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή

¹⁶ “The turmoil that begun on Wall Street now spans the globe”, washingtonpost.com, 30.9.2008

¹⁷ Bush, Bernake: Time is right for new stimulus, MSNBC NEWS, 20.10.2008

¹⁸ After volatile day, Dow ends its worst week, Associated Press, 10.10.2008

Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε ότι διοχέτευσε ένα ποσό 173 δις δολάρια σε Ευρωπαϊκές αγορές, ενώ στα τέλη του Οκτώβρη η Μερκελ της Γερμανίας,

«...κάλεσε τις Γερμανικές τράπεζες να στηρίξουν κυβερνητικό πρόγραμμα διάσωσης αξίας 500δις ευρώ (638.9 δις δολ)»¹⁹

Στην Ουάσιγκτον η Ομοσπονδιακή Τράπεζα έγκρινε για διάθεση ένα επιπρόσθετο ποσό 620 δις δολαρίων για μελλοντικό δανεισμό εννέα ξένων Κεντρικών Τραπεζών²⁰, ενώ η Ρωσία έκανε ήδη παρεμβάσεις,

«...σαν μέρος σχεδίου της Μόσχας για διάσωση της αγοράς και της οικονομίας αξίας 200 δις δολαρίων»²¹

Μπους και Σαρκοζί κάνουν δηλώσεις για την ανάγκη διεθνούς αντιμετώπισης της κρίσης που έχει ξεσπάσει, όταν μέσα στα πλαίσια του «εκσυγχρονισμού» αναθεμάτιζαν τον κρατικό παρεμβατισμό, τον προγραμματισμό και τον συντονισμό ακόμα και μέσα στα πλαίσια των εθνικών αγορών. Τώρα, θέλουν όλα αυτά να έχουν Διεθνή χαρακτήρα και παραδέχονται έμμεσα ότι η αγορά την οποία θεοποίησαν αδυνατεί να δώσει λύσεις.

«Ποτέ δεν ήταν ποιο απαραίτητο να βρεθούν συλλογικές λύσεις για εξασφάλιση σταθερών και αποδοτικών χρηματοπιστωτικών αγορών και να αποκατασταθεί η υγεία της παγκόσμιας οικονομίας.»²²

¹⁹ China, India feeling impact of global crisis, Reuters, 1.11.2008

²⁰ The turmoil that began on Wall Street now spans the globe, Washington Post, 30.9.2008

²¹ China, India feeling impact of global crisis, Reuters, 1.11.2008

²² G7 endorsed plan to stem financial crisis, MSNBC NEWS, 10.10.2008

θα δηλώσει ο υπουργός οικονομικών των ΗΠΑ, κ. Πάβσον, και ακόμα ποιο φοβερή δήλωση θα κάνει ο πρόεδρος των ΗΠΑ, κ. Μπους τονίζοντας ότι

«Σε ένα αληλοδεμένο κόσμο, κανένα έθνος δεν θα κερδίσει δημιουργώντας προβλήματα στις τύχες των άλλων. Είμαστε όλοι μαζί σε αυτό»²³

Όσο και αν δεν ξέρει κανείς αν θα πρέπει να γελά ή να κλαίει ακούγοντας τέτοιες δηλώσεις από αυτό τον άνθρωπο, αποτελούν παρόλα αυτά την μεγαλύτερη παραδοχή για την απόλυτη αδυναμία της αγοράς και των μηχανισμών της να αντεπεξέλθουν. Και θυμίζουν επίσης εγκαταλειμμένες θέσεις από τη μαρξιστική φιλολογία για μια άλλη κοινωνία διεθνούς συντονισμού της παραγωγής, αρμονίας των κρατών και όχι ανταγωνισμού στην διεθνή ανάπτυξη της οικονομίας.

Η ΑΥΤΟΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Οι μηχανισμοί της αγοράς όχι μόνο δεν την ρυθμίζουν αυτόματα σε περιόδους κρίσεων, αλλά αποτελούν αυτοκαταστροφικούς μηχανισμούς που οδηγούν στο χάος. Αυτό πάνω από όλα είναι το μάθημα της σημερινής κρίσης στην μητρόπολη του καπιταλισμού. Μιας κρίσης που τόσο φανερά δεν μπορεί να αποδοθεί από κανένα ούτε σε φυσικές καταστροφές, ούτε σε πολέμους, ούτε σε «αλόγιστες» σπατάλες «σοσιαλιστικών» κυβερνήσεων, ούτε σε εξωγενείς παράγοντες όπως αύξηση της τιμής πρώτων υλών κλπ. Είναι κρίση στο κέντρο του παγκόσμιου καπιταλισμού, κρίση στο χρηματοπιστωτικό τομέα που αποτελεί το νευρικό σύστημα του καπιταλισμού,

---

²³ I.M.F chief warns of global financial meltdown, MSNBC NEWS, 11.10.2008

κρίση που προκλήθηκε από την ίδια την λειτουργία του συστήματος και που η αγορά αντί να μπορεί να ελέγξει, αντίθετα σπρώχνει συνεχώς σε ολοένα και περισσότερους τομείς της οικονομίας, με τέτοια μάλιστα ορμή που ούτε η συνειδητή παρέμβαση του κράτους μπορεί να καλιναγωγήσει.

Η αγορά των ακινήτων στις ΗΠΑ, μεγέθους γύρω στα 12 τρις δολάρια, αποτέλεσε τα τελευταία χρόνια την ατμομηχανή της οικονομίας. Όμως, μαζί με την φούσκα στα χρηματιστήρια προδίκαζαν την καταστροφή της, και είναι να απορεί κανείς πώς αφέθηκαν ανεξέλεγκτα να λειτουργούν.

Τα δάνεια για ιδιόκτητη κατοικία είχαν μετατραπεί σε ότι πιο εύκολο. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα η μόνη υποχρέωση με την αγορά τους ήταν καταβολή δόσεων που ούτε καν τον τόκο δεν ξοφλούσαν για τον τρέχοντα χρόνο. Οι δανειστές ήταν καλυμμένοι αφού έστω και αν χρόνο με τον χρόνο το χρέος των αγοραστών οικίας απέναντι τους μεγάλωνε, οι τιμές των σπιτιών τα οποία έμπαιναν υποθήκη μεγάλωναν με πιο γρήγορους ρυθμούς από ότι το χρέος.

Το χρέος λοιπόν σε πολλές περιπτώσεις μεγάλωνε, η αξία όμως του σπιτιού μεγάλωνε ακόμα πιο γρήγορα και έτσι η υποθήκη κάλυπτε το δανειο. Με τα ενοίκια ξοφλούσες τους τόκους ή έστω το μέρος τους που ήσουν υποχρεωμένος να πληρώσεις, και το θαύμα των μηχανισμών της αγοράς τόσο μεγάλο που ακόμα και μεροκαματιάρηδες αγόραζαν σπίτια και έμπαιναν στα business των ενοικιάσεων.

Για την χρηματοδότηση των δανείων, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που δάνειζαν πωλούσαν *securities*, είδος ομολόγων που και η κυπριακή κυβέρνηση διαθέτει προς πώληση για μάζεμα

χρήματος, των οποίων η απόδοση, η αξία, ήταν δεμένη με την πορεία της τιμής των σπιτιών²⁴ και γενικά την πορεία της αγοράς ακινήτων. Τρισεκατομμύρια από αυτά τα ομόλογα αγόρασαν μεγάλοι οργανισμοί στις ΗΠΑ αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο και τα προσθέσανε στα περιουσιακά τους στοιχεία. Μια ωρολογιακή βόμβα είχε τοποθετεί στα θεμέλια του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Όταν τον Αύγουστο του 2007 ξεκίνησε η κατάρρευση, μιας κατάστασης που δεν μπορούσε κάποιος στα σοβαρά να αναμένει ότι θα κρατούσε, ξεκίνησε πορεία διάλυσης και έκθεσης των δυνατοτήτων των μηχανισμών της αγοράς σε όλο τους το μεγαλείο. Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που είχαν συμπεριλάβει αυτά τα ομόλογα στα περιουσιακά τους στοιχεία είτε καταρρέουν είτε φτωχαίνουν απότομα. Για όσους επιβιώνουν οι αναλογίες δανείων με περιουσιακά στοιχεία δεν τους επέτρεπαν πια να δανειζούν, και ξεκινά πάγωμα της αγοράς χρήματος που αρχίζει σταδιακά να αγγίζει όλη την οικονομία.

Στο παιγνίδι βρέθηκαν πάρα πολλοί, μεταξύ αυτών και ασφαλιστικές εταιρείες που επένδυσαν λεφτά από τα συνταξιοδοτικά ταμεία (στις ΗΠΑ οι συντάξεις έχουν πάψει να είναι κρατική μέριμνα) στα ομόλογα της αγοράς ακινήτων, εξανερμίζοντας συντάξεις τεραστίων ποσών αλλά και τα όνειρα εκατομμυρίων ανθρώπων για ήρεμη και αξιοπρεπή περίοδο αφυπνής-ρέτησης:

---

²⁴ Όταν σπίτια πουλιόνταν ποια σε ανθρώπους με αμφίβολες οικονομικές δυνατότητες, τα securities δένονταν και με άλλα οικονομικά στοιχεία για να είναι δυνατή η πώληση τους

«Επενδυτές έχουν χάσει, σύμφωνα με τους υπολογισμούς, 2 τρις δολάρια μόνο από συνταξιοδοτικά ταμεία τον τελευταίο μήνα»²⁵

Την περίοδο αμέσως πριν η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ μπει στο παιγνίδι, είχε γίνει προβληματική ακόμα και η εξασφάλιση δανεισμού ρουτίνας από μεγάλες επιχειρήσεις για πλερωμή μισθολογίου στο τέλος του μήνα. Η παραγωγική διαδικασία επηρεάστηκε άμεσα και ο *Dow Jones* που αποτελεί δείκτη της αξίας των μετοχών στο βιομηχανικό τομέα κάνει βουτιά πολλών ρεκόρ στην ιστορία του. Το ένα φέρνει το άλλο και ο απολογισμός στα μέσα στον Οκτώβρη του 2008 καταγράφει ότι

«Κατά την διάρκεια του χρόνου που μας πέρασε ο κόσμος στις ΗΠΑ παρακολούθησε την εξάτιμηση (εξαφάνιση) 8.4 τρις δολαρίων από επενδυτικούς λογαριασμούς και συνταξιοδοτικές αποταμιεύσεις.»²⁶

Εγκρίνονται τα πακέτα διάσωσης που κατάθεσε η κυβέρνηση των ΗΠΑ, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα προχωρά σε απανωτές μειώσεις του επιτοκίου, αλλά ούτε οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που χρειάζονταν την διάσωση ούτε αυτοί που δεν την χρειάζονταν προχωρούν σε δανεισμούς για να ξεπαγώσει η αγορά. Μπορεί τώρα να υπήρχε περισσότερο ρευστό, υπήρχε όμως ταυτόχρονα και φόβος να δανείσουν οι τράπεζες η μια την άλλη αλλά και τους πελάτες τους διότι μέσα στο γενικό πια ξεχαρβάλωμα δεν ξέρουν αν θα πάρουν τα λεφτά τους πίσω. Οι επιχειρήσεις δεν είναι πρόθυμες να προσλάβουν προσωπικό και να

²⁵ Economic downturn may me picking up speed, Associated Press, 30.10.2008

²⁶ I.M.F chief warns of global financial meltdown, MSNBC NEWS, 11.10.2008

αυξήσουν τις επενδύσεις και πλατιά μέσα στον κόσμο αυξάνεται κατακόρυφα η ανησυχία:

«Το ένα τρίτο των Αμερικανών ανησυχούν ότι θα χάσουν την δουλειά τους, οι μισοί φοβούνται ότι δεν θα τα βγάλουν πέρα με τις υποθήκες τους και τις πληρωμές των πιστωτικών καρτών και οι εφτά στους δέκα είναι ανήσυχοι ότι οι μετοχές τους και οι επενδύσεις σύνταξης χάνουν αξία.»²⁷

Ανησυχούν για την τωρινή οικονομική τους θέση αλλά και το μέλλον τους, με αποτέλεσμα

«Η κατανάλωση, που αποτελεί τα δυο τρίτα της οικονομίας, μειώθηκε το τρίτο τρίμηνο (στο οποίο ακόμα δεν προσμετρούνται τα αρνητικά επακόλουθα της κατάρρευσης της 29ης Σεπτεμβρίου) κατά ποσό που είναι μεγαλύτερο από ποτέ τα τελευταία 28 χρόνια.»²⁸

«Όλα τα προβλήματα της οικονομίας τροφοδοτούν το ένα το άλλο, δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο τον οποίο οι καράκτες πολιτικής της Ουάσιγκτον βρίσκουν δύσκολο να σπάσουν.»²⁹

και η κατάσταση γίνεται εφιαλτική αναδεικνύοντας τις αυτοκαταστροφικές τάσεις των μηχανισμών της αγοράς με τον ποιο ανάγλυφο τρόπο.

Οι ατομικές επιδόσεις της κάθε ξεχωριστής επιχειρήσης χάνουν την σημασία τους. Οι τιμές των μετοχών τους δεν βασίζονται πια στις δικές τους δομές, αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα αλλά συμπαρα-

²⁷ Bush, Bernake: Time is right for new stimulus, MSNBC NEWS, 20.10.2008

²⁸ US economy shrank in the third quarter, Associated Press, 31.10.2008

²⁹ Bush, Bernake: Time is right for new stimulus, MSNBC NEWS, 20.10.2008

σύρονται μέσα στο γενικό χάος και στην ανυπαρξία προοπτικών για ολόκληρη την οικονομία.

Όλα αυτά συμβαίνουν μέσα σε συνθήκες που σε βοήθεια των μηχανισμών της αγοράς

«Το υπουργείο οικονομικών και η Ομοσπονδιακή Τράπεζα έχουν κάνει βήματα χωρίς προηγούμενο για να αντιμετωπίσουν τον πανικό διοχέτευοντας πάνω από ένα τρις δολάρια στο τραπεζικό σύστημα.»³⁰

Παρόλα αυτά το χάος διευρύνεται.

«Το υπουργείο οικονομικών επεκτείνει με ένα δραματικό τρόπο το εύρος των διασώσεων (bail-out) στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με πρόγραμμα να αγοράσει μετοχές στις ασφαλιστικές εταιρείες του έθνους σηματοδοτώντας νέες ανησυχίες για ένα τομέα της οικονομίας του οποίου τα προβλήματα έχουν μέχρι τώρα επισκιαστεί από την τραπεζική βιομηχανία.»³¹

«Η κυβέρνηση υποχρεώθηκε να διευρύνει το σχέδιο της μερικά διότι οι ομοσπονδιακές εγγυήσεις που δόθηκαν προηγουμένως σε κάποια ισοτιμία, όπως οι τράπεζες, έχουν βάλει άλλες επιχειρήσεις και χρηματοπιστωτικούς τομείς σε μειονεκτική θέση, κάνοντάς τες λιγότερο ελκυστικές σε ανήσυχους επενδυτές»³²

Οι μηχανισμοί της αγοράς αντιπαλεύουν κάθε προσπάθεια διάσωσης μέσα στα πλαίσια της εθνικής αγοράς αλλά και της παγκόσμιας:

³⁰ Fear trumps government efforts to solve crisis, MSNBC NEWS, 10.10.2008

³¹ Bail out expanding to Insurers, MSNNC NEWS, 24.10.2008

³² Bail out expanding to Insurers, MSNNC NEWS, 24.10.2008

«Αναλυτές είπαν ότι οι κυβερνήσεις προσπαθούν να διαχειριστούν αυτό που έχει μετατραπεί στην μεγαλύτερη απειλή στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα – μια μαζική απόσυρση πανικόβλητων επενδυτών από οτιδήποτε θεωρούν έστω και απομακρυσμένα ριψοκίνδυνο...

...Η απόσυρση των επενδυτών επιφέρει τεράστιες ζημιές σε παγκόσμια χρηματιστήρια: Το χρηματιστήριο του Hong Kong είχε την Δευτέρα, 27.10.2008 την μεγαλύτερη ημερήσια πώση από το 1989»³³

Και όλα αυτά παρά μια τεράστια διεθνή, συντονισμένη προσπάθεια που

«...η Τράπεζα της Αγγλίας υπολόγισε ότι είχε αποτέλεσμα την ενίσχυση (των αγορών) από τις κυβερνήσεις με 5 τρις δολάρια σε παγκόσμιο επίπεδο»³⁴

Οι μηχανισμοί της αγοράς ναρκοθετούν το παγκόσμιο σύστημα οικονομικής συνεργασίας και εμπορίου μεταξύ των κρατών:

«Διάφοροι αξιωματούχοι γίνονται ολοένα και πιο ανήσυχoi ότι η απόσυρση (επενδυτών) επηρεάζει τις αγορές ξένων νομισμάτων, με οικονομολόγους να προειδοποιούν για αυξανόμενη ανισορροπία στις παγκόσμιες συναλλαγματικές ισοτιμίες»³⁵

---

³³ Central Banks slashing rates as investors flee, Washinkonpost.com, 28.10.2008

³⁴ US economy shrank in the third quarter, Associated Press, 31.10.2008

³⁵ Central Banks slashing rates as investors flee, Washinkonpost.com, 28.10.2008

Έστω και για μια φορά στα οκτώ χρόνια προεδρίας του, έστω και χωρίς να το εννοεί, ο Μπους διατύπωσε μια μεγάλη αλήθεια: Σε ένα αλληλοδεμένο κόσμο, κανένα έθνος δεν θα κερδίσει δημιουργώντας προβλήματα στις τύχες των άλλων. Είμαστε όλοι μαζί σε αυτό. Μόνο που οι μηχανισμοί της αγοράς δεν επιτρέπουν να είμαστε όλοι μαζί σε αυτό όπως κατάμαρτυρούν οι παρατηρήσεις όλων των φαινομένων και σε αυτή την κρίση:

«Παρόλο που η εμπιστοσύνη στην Αμερικανική οικονομία έχει κλονιστεί, ξένοι επενδυτές συνεχίζουν να θεωρούν το δολάριο σαν ποιο αξιόπιστο από άλλα νομίσματα με την ζήτηση δολαρίων να ανεβάζει απότομα την τιμή του σε σχέση με το Ευρώ, την Αγγλική λίρα και μια σειρά άλλα νομίσματα αναδυόμενων οικονομιών. Καθώς τα νομίσματα αδυνατίζουν σε αναδυόμενες αγορές συμπεριλαμβανομένης της Βραζιλίας, του Μεξικού και της Νότιας Κορέας, επιχειρήσεις σε αυτές τις χώρες που έχουν εξωτερικό δανεισμό ή άλλα χρέη σε δολάρια μπαίνουν σε μειονεκτική θέση καθώς ξαφνικά γίνεται ποιο ακριβή η αποπληρωμή των χρεών τους...

...Υπάρχει μεγάλη ανησυχία μήπως η πτώση της τιμής των νομισμάτων των αναδυόμενων οικονομιών προκαλέσει ξανά μια κατάσταση αδυναμίας αποπληρωμής των χρεών και χρηματοπιστωτικής κατάρρευσης που σάρωσε την Ασία το 1997.»³⁶

Το πρόγραμμα διάσωσης του χρηματοπιστωτικού τομέα κάτω από όρους καπιταλιστικής αγοράς, ενώ δεν έχει ακόμα δείξει σημάδια διάσωσης οποιου-

---

³⁶ Central Banks slashing rates as investors flee, Washinkonpost.com, 28.10.2008

δήποτε, δημιουργεί τεράστια και αναπάντεχα προβλήματα σε αμέτρητα μέτωπα. Και όλα αυτά χωρίς να έχει μπει ακόμα στο παιγνίδι η τακτική του προστατευτισμού και των ανοικτών εμπορικών πολέμων που θα αντικαστήσουν τους συγκαλυμμένους που πάντα υπήρχαν, ειδικά σε βάρος των αναπτυσσόμενων χωρών, όπου η επιβίωση θα τείνει ολοένα και περισσότερο να γίνεται ατομική υπόθεση του κάθε έθνους, που κάθε ενέργεια του θα σπρώχνει τους άλλους προς την καταστροφή:

«Οικονομική κατάρρευση και ακόμα μια αλλαγή καθεστώτος στην Ρωσία. Περαιτέρω αποπληθωρισμός και αποδυνάμωση του οικονομικού συστήματος στην Ιαπωνία. Καταναγκαστικός επαναπατρισμός αμερικάνικων bond που κατέχουν Ιάπωνες. Οικονομική κρίση στην Βραζιλία και Αργεντινή. Κατάρρευση στην Wall Street – οποιοδήποτε ή όλα αυτά μαζί, συνδυασμένα με άλλα που δεν είναι προβλεπτά, μπορούν κάτω από τις σημερινές συνθήκες να προκαλέσουν παγκόσμιο οικονομικό ξεχαρβάλωμα. Οποιοδήποτε από τα ποιο πάνω πραγματοποιηθεί, μια από τις πρώτες επιπτώσεις θα είναι μια αύξηση στις διαθέσεις για προστατευτισμό στις Ηνωμένες Πολιτείες, ξεκινώντας από το Κογκρέσο»³⁷

Αυτή θα είναι με μαθηματική ακρίβεια η κατάληξη σε ένα παιγνίδι που δεν θα έχει πια να κάνει με το μοίρασμα των κερδών στα οποία οι ανεπτυγμένες χώρες έτσι και αλλιώς διεκδικούσαν σχεδόν την αποκλειστικότητα, αλλά με την κατανομή τεράστιων ζημιών:

³⁷ John Gray, "FALSE DAWN", Postscript, Αύγουστος 1998

«Το έλλειμμα (σας ΗΠΑ) έσπασε ρεκόρ για το οικονομικό έτος που έκλεισε»³⁸,

ενώ το χρέος θα κάνει ακόμα μεγαλύτερο ρεκόρ. Οι ΗΠΑ δεν βρίσκονται ούτε καν κοντά τους όρους του Μάσφριχτ.

Και σε αυτά τα ρεκόρ δεν έχουν επιμετρηθεί ακόμα τα έκτακτα κόστη διάσωσης της Αμερικανικής οικονομίας, που μπήκε πια για τα καλά σε μια πορεία όπου ταυτόχρονα με το έλλειμμα και το χρέος θα αυξάνονται η ανεργία και η φτώχεια, την ίδια στιγμή που θα μειώνονται ακόμα ποιο απότομα τα έσοδα του κράτους και η ικανότητα του να στηρίζει το κοινωνικό σύνολο.

Η ύφεση στην Αμερικανική οικονομία είναι πια εδώ, και μαζί της

«ένα ποιο σκοτεινό σενάριο αναδύεται: ...οι διορθωτικές κινήσεις αποτυγχάνουν, και σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις προχωρούν κλιμακωτά από τις ΗΠΑ στην παγκόσμια οικονομία με καταστροφικές συνέπειες.»³⁹

Τα ποιο πάνω αποτελούν πρόβλεψη του *Economist Intelligence Unit*, μιας διεθνούς πλατφόρμας από ακαδημαϊκούς, πρώην υπουργούς και διοικητές τραπεζών, την οποία συμπεριέλαβαν σε κείμενό τους του Αυγούστου του 2007, με το ξεκίνημα της κρίσης στην αγορά ακινήτων και στην οποία έδιναν 10% πιθανότητα. Σε αναθεωρημένο κείμενο τους όμως τον Απρίλη του 2008 ανεβάζουν την πιθανότητα αυτή σε 30%.

³⁸ The turmoil that began on Wall Street now spans the globe, Washington Post, 30.9.2008

³⁹ Heading for the rocks, Economist Intelligence Unit, Αύγουστος 2007

ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Η οικονομική κρίση στην οποία βρίσκεται η ανθρωπότητα αποκάλυψε μπροστά στα μάτια ολόκληρου του πλανήτη μια εγκληματική οικονομική διαχείριση και λειτουργία αλλά είναι ταυτόχρονα και κατάδικη της καπιταλιστικής αγοράς.

Την στιγμή όμως που η ιστορία παίρνει την εκδίκηση της από όλη την θεωρητική σαβούρα την οποία η ασυκή επιστήμη έκτισε για να στηρίξει την πιο ακραία εκμετάλλευση της ανθρώπινης ύπαρξης από το μεγάλο κεφάλαιο, το καλύτερο που μπόρεσε η επίσημη αριστερά να αντιτείνει σε παγκόσμιο επίπεδο είναι περισσότερο κράτος πρόνοιας, περισσότερη κρατική συμμετοχή στην οικονομία και να καταδικάσει τις «υπερβολές» υποσχόμενη καλύτερη διαχείριση.

Η παταγώδης αποτυχία του νεοφιλελεύθερου μοντέλου, με όλες τις τρομακτικές συνέπειες για την ανθρωπότητα, δεν μπορεί να σπρώξει το ρολόι της ιστορίας πίσω, σε ένα απλό κράτος πρόνοιας και συμμετοχής στην οικονομία, του οποίου η φανερή αποτυχία έτσι και αλλιώς την δεκαετία του 1970 ήταν που έδωσε ηθικά ερείσματα στον νεοφιλελευθερισμό.

Νεοφιλελεύθερο μοντέλο ή κράτος πρόνοιας και συμμετοχής στην οικονομία είναι οι δυο όψεις του νομίσματος που ονομάζεται καπιταλισμός, αυτοκαταστροφικές δυνάμεις της αγοράς, τρομακτικές οικονομικές αντιθέσεις και ανισότητες, εμπορικοί αλλά και πραγματικοί πόλεμοι.

Η αριστερά αγωνίζεται για περισσότερο κράτος πρόνοιας και ενίσχυση της κρατικής συμμετοχής και ελέγχου στην οικονομική δραστηριότητα. Μια πολιτική όμως που θα περιοριστεί μόνο σε αυτά δεν θα μπορεί να δώσει απάντηση στο πώς ξεπερνιέται η

κρίση και πώς αποφεύγεται η ατομική προσπάθεια κάθε κράτους να επιβιώσει μέσα στην κρίση με όλα τα αρνητικά που αυτή η προσπάθεια θα δημιουργεί για όλους τους άλλους. Πώς ξεπερνιόνται τα ναρκοπέδια που θα στήνουν οι δυνάμεις της αγοράς και ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας πάνω στο οποίον είναι δομημένη η παγκόσμια οικονομία;

Έτσι το ζήτημα που υφίσταται δεν είναι καλύτερη διαχείριση και η επιλογή που υπάρχει δεν είναι μεταξύ του νεοφιλελεύθερου μοντέλου και του συμμετοχικού κράτους πρόνοιας. Κράτος πρόνοιας έτσι κι αλλιώς εξυπακούει καπιταλισμό σε περιόδους ανάπτυξης κατά τις οποίες υπάρχει δυνατότητα και χρήμα για κοινωνική πρόνοια. Την ιστορική στιγμή την οποία ζούμε η παγκόσμια οικονομική κρίση θα σημαίνει, περισσότερο ίσως από όλα, αδυναμία των κρατών να παρέχουν κοινωνική στήριξη.

Ανοίγεται μπροστά μας μια περίοδος που ακραίες περικοπές σε επενδύσεις αλλά και κοινωνική πρόνοια – που θα έχουν τίμημα την αυξανόμενη ανεργία – θα εναλλάσσονται με περιόδους κάποιων επενδύσεων και κάποιων παροχών που στην καλύτερη περίπτωση θα τείνουν να χαλιναγωγήσουν κάπως τους ρυθμούς αύξησης της ανεργίας αλλά, ταυτόχρονα, θα ροκανίζουν τους μισθούς, την αγοραστική δύναμη, μέσα από αχαλιναγώγητο πληθωρισμό. Δεν είναι τυχαία που ο διοικητής της Ομοσπονδιακής Τράπεζας της Αμερικής παρακολούθησε για μήνες την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων πριν αποφασίσει μείωση των επιτοκίων – και αυτή με ένα πολύ σταδιακό τρόπο – και διοχέτευση ρευστού στην οικονομία. Αναφέρθηκε επανειλημμένα στον κίνδυνο του πληθωρισμού που θεωρούσε τόσο μεγάλη απειλή όσο και η κατάρρευση που ήταν σε εξέλιξη γύρω του.

Συνδυασμός όμως μιας τέτοιας κατάρρευσης, που να δημιουργεί ιστορικά ρεκόρ, με τόσο μεγάλη πληθωριστική απειλή είναι από μόνα τους αδιάφευκτα σημάδια της εξάντλησης των δυνατοτήτων του παγκόσμιου καπιταλισμού και για αυτή την ιστορική περίοδο. Αφορμή για το ξεκίνημα της κρίσης έδωσε η απληστία του μεγάλου κεφαλαίου, οι πραγματικοί λόγοι όμως που η κατάρρευση πήρε ξέφρενους ρυθμούς πρέπει να αναζητηθούν στην βασική ανάλυση του Μαρξισμού, κάτι που θα οδηγήσει και πάλι στα επαναστατικά συμπεράσματα που τόσο λοιδωρήθηκαν με την κατάρρευση του σταλινισμού και την όπως αποδείχτηκε απατηλή σταθεροποίηση της καπιταλιστικής ανάπτυξης.

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ Η ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Ο καπιταλισμός περνά μια πολύ σοβαρή κρίση, που μόνο προς το παρόν θεωρείται μικρότερη από αυτήν του 1929 που κατάληξε στα χαρακώματα του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου. Έτσι, η αίσθηση ότι βρισκόμαστε μακριά από ένα τρίτο παγκόσμιο πόλεμο μπορεί να μην είναι και τόσο πραγματική. Ο «πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία» οδηγείται καθημερινά και σε μεγαλύτερα αδιέξοδα όπως έχει δείξει η αδυναμία της Αμερικής να επιβάλει τη θέλησή της στο Αφγανισταν και στο Ιρακ. Η ανόητη απόπειρα της Γεωργίας να επιβάλει με τη βία τον έλεγχό της στην Οσετία και η άμεση στρατιωτική απάντηση της Ρωσίας, αποκάλυψε τόσο την αδυναμία «ειρηνικής συνύπαρξης» του παγκόσμιου καπιταλισμού όσο και την αδυναμία του δυτικού κόσμου να επιβάλλει τη θέλησή-του. Αν η οικονομική κρίση εξελικτεί σε μακρόχρονη ύφεση, κάτι που θεωρείται το πιο πιθανό σενάριο, οι καπιταλιστικές δυνάμεις θα

βρουν διέξοδο στην επέκταση αυτών των πολέμων και θα οδηγήσουν τον κόσμο ξανά στη βαρβαρότητα των συνεχών συγκρούσεων.

Σε αυτή την σκληρή για ολόκληρη την ανθρωπότητα περίοδο, η δεξιά δεν θα μπορεί να δώσει απαντήσεις. Παρόλο που αναγκάζεται σήμερα να πάρει μέτρα που βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση με την μέχρι πρόσφατα καπιταλιστική σοφία, δεν θα μπορεί να προχωρήσει σε πολιτική που να ανατρέπει την καπιταλιστική αγορά γιατί έτσι θα αναιρούσε το σύστημα που τάχτηκε να υπηρετήσει, το σύστημα που τόσο πλουσιοπάροχα την ανταμείβει για αυτήν την υπηρεσία. Όσο όμως η καπιταλιστική αγορά παραμένει άθικτη, θα είναι πηγή μιας ατέλειωτης κρίσης, που θα οδηγεί σε εθνικές και θρησκευτικές αντιπαραθέσεις, θα αναβιώνει όλους τους επιύλους της κοινωνίας, όπως τον εθνικισμό, τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, και θα σπρώχνει το κίνημα σε αναπόφευκτη σύγκρουση με όσους θα την διαχειρίζονται, ακόμα και για διατήρηση βασικών κατακτήσεων.

Είναι ακριβώς σε αυτή την περίοδο που τα ζητήματα θα μπαίνουν με ένα πολύ αποφασιστικό τρόπο για τις ηγεσίες της αριστεράς. Όσο η οικονομική και συνεπακόλουθα η κοινωνική κατάσταση θα οδηγούνται ολοένα και στο χειρότερο, τόσο πιο αναγκασμένες θα είναι είτε να αναζητήσουν λύσεις που να υπερβαίνουν τον καπιταλισμό, είτε να περνούν εξευτελισμένες στο περιθώριο. Ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας μπαίνει ξανά στην ατζέντα όχι γιατί το αποφάσισαν κάποιοι επαναστάτες αλλά γιατί τον επέβαλε η ίδια η ζωή, η χρεωκοπία της καπιταλιστικής οικονομίας, το τέλος του «τέλους της ιστορίας». Ο σοσιαλισμός δεν είναι μια ηθική έννοια

που εφεύραν κάποιοι ιδεαλιστές διανοητές: είναι απάντηση στα αδιέξοδα του καπιταλισμού.

Η καπιταλιστική αγορά, ξεκινώντας από το επίπεδο του χρηματοπιστωτικού τομέα, έχει δείξει τις δυνατότητες της. Ο συνειδητός προγραμματισμός για το πώς διατίθενται και που επενδύονται τα λεφτά των φορολογουμένων, πως αποτρέπονται, και πάλι με την συνειδητή παρέμβαση των ανθρώπων, οι πιθανές παρενέργειες αυτής ή της άλλης χρηματοδότησης ή οικονομικής δράσης, πρέπει να αντικαταστήσει την σημερινή αδιαφάνεια και αναρχία. Καταστάσεις που επέτρεψαν στο χρηματιστικό κεφάλαιο από την μια να παίξει στα ζάρια το μέλλον ολόκληρης της ανθρωπότητας και στους μηχανισμούς της αγοράς από την άλλη να δυναμιτίζουν κάθε προσπάθεια θεραπείας.

ΡΙΖΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ

Η αριστερά είναι πια υποχρεωμένη να κάμει ριζικές τομές στις επιδιώξεις της. Η ίδια η «διάσωση» των τραπεζών δεν είναι τίποτε άλλο από παραδοχή πως η «ελεύθερη αγορά» δεν μπορεί να λειτουργήσει. Έχει την ανάγκη της κοινωνικής επέμβασης. Από μόνη της όμως η «διάσωση» όχι μόνο δεν λύνει το πρόβλημα, αλλά ανταμείβει και αυτούς που λήστεψαν τον πλούτο του κόσμου. Ακόμα χειρότερα, δίνει το μήνυμα πως και οι υπόλοιποι μπορούν να κάνουν το ίδιο στο μέλλον χωρίς τιμωρία.

Είναι με τα λεφτά των εργαζομένων που «διασώζονται» οι τράπεζες, είναι σε αυτούς που πρέπει να περάσει η ιδιοκτησία των τραπεζών και των άλλων μονοπωλίων σε απόγνωση μέσα από κρατικοποιήσεις. Ταυτόχρονα όμως με το πέρασμα της ιδιοκτησίας και διαχείρισης άμεσα και ολοκληρωτικά στα χέρια του κράτους,

πρέπει να εφαρμοστεί ο κοινωνικός έλεγχος σε αυτή την ιδιοκτησία και διαχείριση. Από τη στιγμή που η αγορά δεν μπορεί να ασκήσει τον έλεγχο, αυτός πρέπει να περάσει στα χέρια της κοινωνίας. Όπως έχει δείξει και η εμπειρία της Σοβιετικής Ένωσης, η γραφειοκρατική διαχείριση από το κράτος χωρίς έλεγχο, οδηγείται σε γραφειοκρατικές αγκυλώσεις με καταστροφικά αποτελέσματα στην οικονομία.

Η «συμμετοχική δημοκρατία» λοιπόν που κατά κόρον χρησιμοποιήθηκε σαν επιχείρημα στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά παρέμεινε παρόλα αυτά μια ασαφής διατύπωση, με ελάχιστα αντικρίσματα στο επίπεδο της πραγματικής δημοκρατίας, πρέπει τώρα να γίνει συγκεκριμένη και να απαιτηθεί πάνω από όλα στην περίπτωση της οικονομικής διαχείρισης. Η διαχείριση από το κράτος τεραστίων χρηματικών ποσών επιβάλλει την συμμετοχή των εργαζομένων στην διαδικασία προγραμματισμού και λήψης αποφάσεων. Συμμετοχή που θα γίνεται στην βάση εκλογών στους χώρους δουλειάς, με την υποχρέωση των εκλεγμένων να λογοδοτούν για κάθε απόφαση στην οποία θα συμμετέχουν και το δικαίωμα αυτών που τους εκλέγουν να τους ανακαλούν αν δεν κάμνουν καλά τη δουλειά τους. Με αυτό τον τρόπο θα αρχίσει επιτέλους η αριστερά να ξεπλένεται και από την αμαύρωση των αριστερών ιδεών που ο σταλινισμός επέφερε, αποδεικνύοντας στην πράξη ότι στηρίζει επίπεδα δημοκρατίας που δεν θα μπορούσαν ποτέ να επιτευχθούν μέσα στα πλαίσια της αστικής δημοκρατίας.

Αυτή η συμμετοχή θα διασφαλίζει ότι η επένδυση των πόρων της κοινωνίας θα γίνεται με κριτήριο το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου, αλλά θα αποτελεί ταυτόχρονα και ασπίδα προστασίας από αυτό που και

η τωρινή Αμερικανική εμπειρία αναδεικνύει σαν απειλή για καταχρήσεις και διαφθορά:

«Η εξουσία της κυβέρνησης να επιλέγει νικητές και ηττημένους μέσα στη κρίση σκιαγραφήθηκε χθες όταν η τράπεζα National City... εξαναγκάστηκε να πουληθεί όταν οι ρυθμιστές (regulators) απέρριψαν το αίτημά της για επενδύσεις του υπουργείου οικονομικών... Αντίθετα το υπουργείο έδωσε 7.7 δις στην PNC Financial Services Group για να την βοηθήσει να εξαγοράσει την National City.»

Και όπως τουλάχιστον μας πληροφορεί το άρθρο,

«Δεν απαιτήσε τα λεφτά αυτά να χρησιμοποιηθούν για παραχώρηση νέων δάνειων (από την PNC σε πελάτες), που ήταν ο διακηρυγμένος στόχος του κυβερνητικού προγράμματος»⁴⁰

Αυτή είναι η ώρα η αριστερά να ξαναπάρει την σκυτάλη σε μια πορεία που να οδηγεί μακριά από την κόλαση που επικρατεί στον πλανήτη και στην οποία βυθίζονται και τα ανεπτυγμένα κράτη της Δύσης, τα τελευταία που είχαν μείνει έξω από αυτήν. Αυτή είναι η ώρα για την αριστερά να αναζητήσει ξανά την ταυτότητά-της και να ξαναφέρει το πρόγραμμα της σοσιαλιστικής αλλαγής σ' ολόκληρο τον πλανήτη στην ατζέντα-της.

Νιόβρης 2008

---

⁴⁰ Bail out expanding to Insurers, MSNBC NEWS, 24.10.2008